

NEOBIČNI RUSIZMI ZA ISTI POJAM U HRVATSKOM KNJIŽEVNOM JEZIKU: *OBJASNITI, RAZJASNITI, POJASNITI*

O ovim rusizmima ne bih pisao da nisam slučajno u knjizi Ivana Brabeca *Sto jezičnih savjeta*/ Školske novine, Zagreb, 1982/ na str. 135. naišao na ovaj tekst: „Za radnju za koju smo do sada imali dva izraza pojavljuje se i treći: *pojasniti*. Da je to novitet, vidi se po tome što tog glagola nema u rječnicima. Ne znaju ga npr. Benešić, Humr, Drvodelić – Bujas, Deanović – Jernej. Glagol *pojasniti* je suvišan”. I. Brabec dodaje da je bolje *objasniti* i *razjasniti*. Budući da i ja već dulje vrijeme slušam neke ljude /uglavnom intelektualce/ kako govore *pojasniti*, s nešto „elegantnijim, stilistički povišenim” konotiranjem, zanimao sam se i sam tim glagolom, pa ću i sami dati svoj prilog problematici. Prije svega tu su glagoli *objasniti* i *razjasniti* koje AR i Maretić u Radu JAZU, 108, str. 89. i 94. stavlja među rusizme (rus. ob'jasnit', raz'jasnit') dajući im i vremensko pojavljivanje u Hrvata. Dok u Bellinom *Dizionario italiano–latino–illirico*/ 1728/ još nema nijednoga od spomenutih glagola, u Stullijevu *Rječosložju*/ 1806/ javljaju se *objasniti, objasnivati*/ značenje: *dichiarare, manifestare, illustrare*/, *objasnenje* / s naznakom da je ruska riječ/. Isti Stulli u *Vocabolario italiano–illirico–latino*/ 1810/ s. v. *dichiarare* ne prenosi *objasniti* ni *objasnenje*, dok s. v. *illustrare* ipak ima *objasniti* /!/. Richter–Ballmann u svom *Deutsch – illyrisches und Illyrisch–deutsches Handwörterbuch*/ 1839. i 1840/ nemaju tih glagola ni u hrvatsko–njemačkom ni u njemačko–hrvatskom dijelu svoga rječnika (s. v. *objasniti* ima *tolmačiti, rastolmačiti* / Mažuranić i Užarević u rječniku *Njemačko–ilirski slovar*/ 1842/ prvi prenose iz Stullija

s. v. *erklären* prvi glagol / *objasniti*/ ali dodaju i drugi: *erklären* = *tumačiti, skazati, razjasniti, objasniti*. Oni i s. v. *Erklärung* imaju *izjasnenje, objasnjenje, protumačenje, skazanja, tumačenje*. Ipak s. v. *erläutern* ne prenose ni *objasniti* ni *razjasniti*. Drobnić u svom *Ilirsko–njemačko–talijanskom malom rječniku*/ 1846–1849/ od tih glagola ima samo *objasniti*, nema *razjasniti*. Veselić u svom *Handwörterbuch der deutschen und ilirischen Sprache*/ 1853. i 1854/ u hrvatskom dijelu ima samo *objasniti*, dok u njemačkom /1854/ ima oba glagola: *erklären* = *tumačiti, skazati, razjasniti, objasniti*, te s. v. *erläutern* = *izjasniti, razjasniti, skazati, rastumačiti, protumačiti*. Vidi se da je rusizam vrlo brzo prodro u upotrebu, to više što je tvorba njegova potpuno u sustavu glagolske tvorbe u našem jeziku: *jasan* > *razjasniti, objasniti* kao *jak* > *objačati, bistar* > *razbistriti*. Prenosi dakako te glagole i Šulekov rječnik /1860/. Dakle, ako su se ta dva glagola vrlo lijepo uklopila u hrvatski književni jezik zbog jasnoće njihove tvorbe /etimizacije/, gdje možemo misliti da je odigrala neku ulogu i želja pisaca da izbace i uklone stranu riječ *tumač* koja se javlja u glagolima *protumačiti, rastumačiti*, moramo se složiti s I. Brabecom da je treći glagol *pojasniti*, koji gotovo isto znači, potpuno nepotreban. Ali da bude još čudniji slučaj, i taj treći glagol je rusizam. U rječniku *Serbsko–hrvatsko–russkij slovar*' I. I. Tolstoja (Moskva, 1957) nalazimo s. v. *objasniti* ove semantičke jednadžbe: ob'jasnit', pojasnit', rastolkovat'; *objasniti se* ob'jasnit'sja, s. v. *objašnjavati* ob'jasnjat', pojasnjat', rastolkovyvat' , s. v. *objasnjenje* ob'jasnenije, pojasnenije, kommentarij. Isti Tolstoj s. v. *razjasniti* ne ponavlja rus. pojasnit'. Dakle, sigurno je da glagol je *pojasniti* rusizam. Što se tiče vremena njegova pojavljivanja, I. Brabec misli da je vrlo recentno. S tim se potpuno slažem. Nije potvrđen u AR

/X,475/. Ipak ga nalazim dosta rano u jednom članku Matije Murka koji je objavljen u *Ljetopisu JAZU* 31/1916/ gdje piše: „Sve to treba dakle pojasniti, a to ne će biti teško Bošnjacima, jerbo nije malo važno pitanje, ko je bio g. 1835. prvi Ilirac iz Bosne . . . ”. No upravo činjenica da je Matija Murko Slovenac po narodnosti, može upućivati na to da je u njegovu tekstu to mogao biti slovenizam jer postoje i u slovenskom književnom jeziku glagoli *pojasniti*, *objasniti*. Nije mi jasno zašto F. Bezljaj te glagole u svom *Etimološkom slovaru slovenskega jezika* / I,A–J, Ljubljana, 1976/ s.v. *jasen* ne označuje kao rusizme. U slovenskom jeziku postoji i općepoznato *pojasnilo* „tumačenje”. Oba se ta glagola u slovenskom javljanju tek oko 1860. (Cigale).

Kada se u jeziku nađu dvije ili čak tri riječi gotovo istog značenja, jezična svijest nastoji za svoje potrebe prilagođivati pojedinu od njih za alternaciju u značenju, za neke vrsti semantičkoga rascjepa, račvanja, te nastaje sužavanje ili širenje značenja. Tako se u hrvatskom književnom jeziku dogodilo s riječi *obitelj* kada je nadošla riječ *po-*

rodica: neki sada za široku *obitelj* koja graniči gotovo s „plemenom” (npr. *plemićke obitelji*, *vladarski domovi* i sl.) uzimaju riječ *porodica*, a za usku „bračnu zajednicu s djecom” uzimlju riječ *obitelj*. To se sada dogodilo i s riječi *pojasniti*. I njoj se daje neko novo značenje koje bi bilo različno ili bar malo različno od riječi *objasniti* i *razjasniti*. O tom semantičkom diferenciranju glagola *pojasniti* piše Zlatko Vince u članku „Znači li *pojasniti* sasvim isto što i *objasniti*, *razjasniti*?” (Jezik, 29, str. 59–61) i smatra da ne znači baš isto, nego da znači ili bi bar trebao značiti „učiniti jasnijim”[†].

Valentin Putanec

[†] Problem o kojem se ovdje raspravlja načinje znatno teoretsko pitanje jesu li to baš pravi rusizmi zbog toga što je tvorba tih glagola potpuno u sustavu glagolske tvorbe u našem jeziku, kako kaže i sam autor. S toga bi gledišta trebalo preocijeniti sve naše posuđenice iz slavenskih jezika i sve prevedenice iz neslavenskih. (Ur.)